

ישראל משה

שבת הגדול - פסח - שיר השירים

קובץ מאמרים ושיחות, בעניני הפרשה וזמני המועדים, מכנש"ק רבי יואל

משה פינטו שליט"א בן אדמו"ר רבינו יאשיהו פינטו שליט"א.
דברי תורה חידושים וכיאותים, אוצר מאמרים מזהירים, לגלות בעניני
הפרשה והזמנים, בפרד"ס התורה בלולים, מגלה צפונות ונעלמים, מכל פסוקי
הפרשיות ועניני הזמנים. • פסח

"יגאלו ישראל בשנה בה שבת הגדול חל בערב פסח"

רק בשבת הגדול החל בערב פסח, כבשנה הזו תשפ"א, ובשנים אחרות שאין שבת הגדול יוצא בערב פסח אלא ימים מספר קודם חג הפסח אין להפטיר ההפטרה הזו, אלא את הפטרה של פרשת השבוע, וכן נהגו רבים בכל תפוצות ישראל בימי קדם, וכן נוהגים בהרבה מקהילות ישראל עד עצם היום הזה. ואת דברי האחרונים בזה סיכם רבינו הכף החיים סופר, בסיומן ת"ל סעיף קטן ג'.

ובספר מנחם ציון (דרושי שבת הגדול), נכתב שהרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זיע"א אמר לשאת ולתת בדבר המנהג הזה, "מדוע שתקרא הפטרה הזו רק בשבת הגדול שחל להיות בערב פסח, הרי בכל שנה ושנה מצפים אנו ליגאל בפרט בימי חודש ניסן, היות וגילו לנו חז"ל (ראש השנה י) כי בניסן נגאלו, ובניסן עתידין

את אליהו יום קודם בא הגואל, כדי שישב את לב ישראל לאביהם שבשמים, ולב האב שבשמים על בניו.

ובאמת דעת רבים מהאחרונים שיש להפטיר את ההפטרה הזו

בכל שבתות השנה קוראים בהפטרה שאחרי הקריאה בספר התורה דבר מדברי הנביאים שהוא מעין הדברים שנקראו בפרשת השבוע, אולם בשבת הגדול נשתנה הכלל הזה, ונסדרה הפטרה מיוחדת לשבת הגדול שהיא אינה קשורה לתוכן הנקרא בפרשת השבוע, וההפטרה הנקראת בשבת הגדול היא: "וערבה לה' מנחת יהודה", מנבואת הנביא מלאכי, וסיומה של הנבואה הזאת הם הפסוקים המתארים את אשר יהיה עם ישראל ביום בו עוד יהיו בארץ נוכריה עבדים, קודם שיהיו בני חורין בארעא דישראל: "הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא והשיב לב-אבות על-בנים ולב בנים על-אבותם" (ג, כג-כד), שהבטיח הנביא משמו של הקב"ה גואל ישראל, שהוא יתברך ישגור להם לישראל

שבת הגדול

גאולת ישראל בשנה בה שבת הגדול חל בערב פסח 1

דם המילה ודם קורבן הפסח הצילו את ישראל משליטת מזל מאדים 2

שבת הגדול בזכות שבת ששמרו ישראל במצרים 4

הגדה של פסח

חצית המצה האמצעית לפני סיפור יצאת מצרים, שבלעדיו אין שלמות באמונה 6

על ידי סיפור יצאת מצרים זוכים לעשות תשובה מאהבה 7

בליל הסדר זוכה כל אדם לקדושה כמו בשעת יציאת מצרים 9

שיר השירים

שיר השירים התיקון של שלמה המלך על פי דרך הנהגת ה' שנגלתה בפסח 10

להגאל. ולכן היה נראה שהמנהג הנכון הוא, שבכל שנה ושנה בשבת הגדול, תקרא הפטרה המדברת ביום בו יבא אליהו הנביא לבשר את גאולתנו, ובמהרה יבא ויגל ליבנו".

ואמר הרה"ק מרימנוב זיע"א לתת טעם למנהג זה, כי הנה יום גאולת בני ישראל מגלותם המרה יהיה ביום ט"ו בניסן, באותו היום בו נגאלו אבותיהם ממצרים, ויום קודם לזה ישלח הקב"ה את אליהו הנביא אל בני ישראל, לבשר להם על פדות נפשם כנזכר בהפטרה הזו של שבת הגדול. אולם ישנה קושיא עצומה על זה, שהרי כבר אמרו חז"ל בגמרא בעירובין (מג), "שמובטח להם לישראל שאין אליהו בא, לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח". ופירש רש"י שלא יבא אליהו בערבי שבתות וימים טובים, כי מגודל שמחת בואו יניחו כולם את הכנת צרכי השבת, וילכו לקבל את פני אליהו.

ואם כך הקשה הרה"ק מרימנוב זיע"א כיצד זה יבא המשיח ביום ט"ו לחודש ניסן יום הראשון של פסח, הרי לא יכולה להתקיים הבטחת ה' שישלח את אליהו הנביא יום קודם בערב פסח, כי הבטחה אחרת ניתנה להם לישראל שאין אליהו בא בערבי ימים טובים, וערב פסח גם הוא בכלל זה.

ואמר הרה"ק מרימנוב זיע"א שאם

חל שבת הגדול בערב פסח, אז יכול אליהו לבא לבשר את הגאולה, כי אפילו שהוא ערב חג הרי כבר הוכנו כל צורכי החג קודם יום השבת, ואין חשש שיניחו את הכנת צורכי החג, ולכן גאולת בני ישראל מובטחת ביותר בשנה בה חל שבת הגדול בערב פסח.

בשבת הגדול נידונים ישראל על הגאולה

ועוד יש לפרש את שמה של השבת המיוחדת והקדושה הזו 'שבת הגדול', כי כפי שכתב הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב שביום ראשון של חג הפסח יחיש ה' לגאלנו ויבנה בית מקדשנו ותפארתנו, וכך אמרו במכילתא (מס' דפסחא י"ד): "ליל שמורים הוא לה', בו ניגאלו ובו עתידין ליגאל". וכן כתב האור החיים הקדוש בפרשת בא (י"ב, מ"ב), בפירוש הדברים שאמר ה' למשה קודם צאת ישראל ממצרים כי ליל ט"ו בניסן הוא: "שמרים לכל בני ישראל לזרתם" כי הלילה הזה שבו יצאו ישראל ממצרים, בו יגאלו בסוף הדורות בגאולה השלימה.

והנה ידוע שבשבת נידון העולם על ששת ימי המעשה הבאים, ובו נוצרת הברכה לימות השבוע, כדברי הזוהר הקדוש (ה"ב פ"ח) "כל ברכאן דלעלא ותתא ביומא שביעאה תליין". הרי שהכנת הגאולה שתהיה ביום ראשון של פסח, מתחלת כבר ביום השבת שקודם הפסח, כי מכח

השבת יהיה הגאולה בימים של אותו השבוע. ולכן נקראת השבת הזאת 'שבת הגדול', כי בשבת הזאת דנים בשמים האם נזכה בשבוע זה ליום ביאת הגואל, הנקרא בלשון הנביא: "יום ה' הגדול והנורא".

השומר שבת כהלכתה השבת מתפללת לישועתו

ובוודאי כאשר מתפלל האדם בשבת הקדושה הזו על הגאולה, ומראה לה' את חוליו, ואת צעריו על נדידת השכינה ממקום מושבה, הרי שגם השבת מצטרפת אל תפלתו, ומתפללת לפני ה' שישמע אל קול השומר אותה. וכן מצינו שאמרו בשם הרה"ק הדברי חיים מצנאז זיע"א, לפרש את דברי הגמרא במסכת שבת (י"ב): "הנכנס לבקר את החולה אומר, שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא", כי הנה דרך העולם כאשר האיש חולה, אשתו הולכת לבקש עליו רחמים ומתפללת עליו. והשבת היא בת זוגתם של בני ישראל, וכאשר ישראלים חולים ונמצאים בצרה וצוקה, אז מתעוררת השבת לזעוק ולהתפלל בעדם, ובוודאי שישמע ה' לקול השבת, שהיא מתנתו הטובה שהיתה מונחת בבית גנזיו. ולכן הנכנס לבקר את החולה ביום השבת אומר, "שבת היא מלזעוק", אם השבת זועקת לרפואת החולה בוודאי "ורפואה קרובה לבא" שבקרוב תבוא הישועה והרפואה, בזכות תפלתה של השבת.

על ידי התעסקות בדם המילה וברם קורבן הפסח

ניצלו ישראל ממזל מאדים ששלט בשעת מכת בכורות

אל משה ואל אהרן, ואמר להם את שני המצות הראשונות אותם יצו לישראל לעשות, עוד קודם שקיבלו

גדול, כיון שבה נעשה נס גדול לישראל, שחמישה עשר ימים קודם שיצאו ישראל ממצרים דיבר ה'

השבת הקודמת לחג הפסח נקראת 'שבת הגדול'. וכתבו התוספות במסכת שבת (י"ז): שנקראת בשם

עליהם את שמירת כל מצות ה'. והמצות אותם ציוה ה' על ישראל במצרים הם, מצות קידוש החודש, סידור מועדי השנה, מצות קורבן פסח שיעשה במצרים ומצות קורבן פסח שיעשה בדורות הבאים אחרי שיצאו בני ישראל מגבולות מצרים.

ודנינו של קורבן פסח הנעשה מצרים היו שונים ממצות קורבן פסח הנעשה בזמן שבית המקדש היה קיים, שבעוד שבפסח דורות המצוה היא רק לשוחטו ולאוכלו, בקורבן פסח שעשו בני ישראל במצרים, נצטוו לקחת את הקורבן ארבע ימים קודם מועד הקרבה, ולקושרו אל רגלי מיטותיהם בדרך ביזיון, וכך לשמרו את ארבעה ימים, וביום הארבעה עשר לחודש ניסן היה עליהם לקחת את הכבש ולשוחטו, ולמרוח את דמו על המזוזות ועל המשקוף של בתיהם.

והכבש היה האליל של אנשי מצרים, והם היו משעבדים את עצמם אליו ומאמינים בו שהוא אלוה, ולכן עשית המצוה הזו היתה מתוך סכנה גדולה מאוד לבני ישראל, שיכלו המצרים להרוג ולטבוח בבני ישראל מחמת הזעם שנתעורר בליבם על ביזוי הדבר המקודש להם ביותר, אולם עשה ה' נס והפחד והמורה שהיה להם מחמת המכות, כבש את כעסם, ולא נגעו לרעה בבני ישראל כלל.

ועם כל זה, לא נקבע יום ההודאה על הנס הגדול הזה להיות ביום העשירי לחודש ניסן, ביום בו אירע הנס הזה, אלא נקבע להיות ביום השבת בכל שנה ושנה, כי באותה השנה בה היה הנס נפל יום העשירי בניסן להיות בשבת, וכמה טעמים נאמרו בזה.

הקב"ה העמיד את ישראל בסכנת

מוות ביזיון לקחת הפסח

וצריך לשאול על העניין, הזה מדוע ציוה ה' את בני ישראל שבעודם במצרים קודם יציאתם מארץ אויביהם, יקיימו את מצות קורבן הפסח עם כל משפטיו וחוקותיו, שמטרת עשית קורבן פסח הוא להנגיש את הזילזול וההתעללות באלוהי מצרים, למרות שהיה בזה סכנה גדולה מאוד לחייהם של בני ישראל, שהמצרים רצו להרוג את בני ישראל על אשר הם עושים באלוהיהם, ורק הקב"ה מנע מהם את זה. וכבר משה רבינו שאל את השאלה הזו למלכו של עולם, כמבואר במדרש שמות רבה (ט"ז ג), וזה הוא לשון המדרש: "בשעה שאמר הקב"ה למשה לשחוט הפסח, אמר לו משה, רבון העולם הדבר הזה היאך אני יכול לעשות, אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של המצרים שנאמר (שמות ח' כ"ב) "הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו". אמר לו הקב"ה חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעיניהם, שאודיע להם שאין אלהיהם כלום".

ועוד נתבאר בזוהר הקדוש (ה'ג'רנ"א), שבשעה שהיו המצרים שומעים את הצאן שאותו החשיבו לאלוהיהם, מובל לשחיטה היו נותנים קולם בבכיה, והיה זה קשה עליהם יותר מכל המכות שלקו בהם. ועוד אמרו שם כי מה שציווה ה' שקורבן הפסח יאכל צלי ולא מבושל, הוא כדי שיראו מצרים את אלוהיהם נשרפים באש, כי דרך הכנת הצלי הוא בגילוי ודרך הכנת התבשיל הוא בכלי מכוסה, ותכולתו אינה נראית. ועוד נאמר שם שלכן ציווה ה' שלא ישברו עצם מעצמות הכבשים שנגלקחו לקורבן הפסח, כדי שיראו המצרים

את עצמות אלוהיהם מוטלים בדרך ביזיון ברחובות העיר.

וצריך להבין מדוע עשה ה' ככה, לצוות את ישראל דווקא במצות קורבן הפסח ולהעמיד את ישראל במקום סכנה כל כך גדולה.

הקפיד ה' שיתעסקו בני ישראל בר"ל פסח בדם מצוות

ועוד ראוי להתבונן במה שהקפיד הקב"ה שכל בני ישראל יעשו ברית מילה דווקא באותו הלילה ולא קודם לכן, כמבואר במכילתא (מס' דפסחא ה'), שנתן הקב"ה לישראל שני מצוות שיתעסקו בהם בלילה ההוא, ושני המצוות האלו עיסקם הוא בדם, דם קורבן הפסח שימשחו על פתחי הבתים, ודם המילה, שמלו עצמם באותו הלילה. ובתרגום יונתן כתב שגם את דם המילה מרחו על פתחי הבתים יחד עם דם הקורבן. ויש להבין מה הוא עניין העיסוק בדם באותו הלילה קודם שיצאו ישראל ממצרים.

שידוד מערכות הטבע ביציאת מצרים היה כדי לעקור מלב ישראל את האמונה במזלות ונראה לבאר זה על פי מה שכתב קדוש ישראל הרה"ק רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב זיע"א, בבני יששכר (מאמרי חדש ניסן מאמר ד' דרוש ה'), כי כל מה ששידד הקב"ה את כל מערכות הטבע ביציאת מצרים, היה כדי להראות לבני ישראל כי הם מעל למזל, והקב"ה הוא מסדר את הכוכבים ואת המזלות כרצונו, ולא כאמונת אנשי ארץ מצרים שהאמינו שכל הנעשה מקורו במזל השולט באותו הזמן. ולכן היו המצרים עובדים לטלה שהוא בכור כל המזלות והאמינו בו לבדו, והתכחשו לה' הנמצא מעל לכל המזלות ועושה

בהם כרצונם.

והוכיח ה' זאת לבני ישראל ביותר ביום ט"ו בניסן, כי חודש ניסן מזלו הוא טלה בכור המזלות, ודווקא בחודש זה הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, והטביע בים סוף את העובדים למזל טלה. ובזה הוכח כי המזל לבדו אין בו כל כח וממשלה.

ועוד הוכיח ה' לבני ישראל כי לו המלוכה והממשלה בכל המזלות במכת בכורות, מכיון שהיום בו יצאו ישראל ממצרים היה יום חמישי בשבוע, כמבואר במסכת שבת (פ"ז): ואם נחשב את סדר הילוכם של שבעת כוכבי הלכת, שהם הכוכבים שתלה ה' ביום הרביעי לבריאה במקום הקרוב ביותר לכדור הארץ, ולכל אחד מהם נתן הקב"ה כח והשפעה על יושבי העולם בשעה מסוימת ביום, נמצא ששעת חצות של יום החמישי שבה הכה ה' את בכורי מצרים, היה זמן שליטת מזל מאדים שהוא הממונה על הדם, ועל החרב, ועל הרשע, ועל כל דברי ההיזק, כמובא בבריתא דמזלות, והשתמש הקב"ה בכח המזל הזה

להכות בעובדי ובמאמיני המזלות, ולא שלט המזל מאדים בבני ישראל שבהם לא מת אפילו אחד, אלא אורה ושמחה היה להם לישראל בשעת שליטת מזל היזק. ועל ידי הפעולה הזו שפעל ה' נעקרה מלב בני ישראל אמונת הכפירה של המצרים.

ועוד כתב הבני יששכר, כי הוכחת חוסר כוחם של המזלות לבדם היה דבר הכרחי ביותר לבני ישראל קודם שיקבלו את התורה, כי המאמין בכוכבים ובמזלות ואינו מאמין בה' המסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע לא יקיים את התורה, כי יאמר לעצמו שכל מעשיו תלויים במזל, ולכן יחשוב שאפילו אם יחטא ויעבור על דברי התורה, אם מזלו הוא להצליח ולהיות עשיר, יצליח בכל דרכיו, ויתרבה ממונו אף ללא שיעבוד את ה'. וכן אם מזלו להיכשל ולהעני, ילך מדכי אל דכי, ולא יעלה מעל מזלו על ידי תפילה ובקשת הרחמים מה'.

ציוה הקב"ה את ישראל לעסוק

בדם המצוות כדי שיהיו ניצולים ממזל מאדים

ועל פי הדברים האלו שכתב הבני יששכר, נבאר מדוע ציוה הקב"ה את בני ישראל לעסוק באותה השעה בה הכה את בכורי מצרים בדם קורבן הפסח ובדם המילה, כי באותה השעה שלט מזל מאדים כפי שנתבאר, שטבעו הוא שפיכות דמים. ואמרו חז"ל בגמרא במסכת שבת (קנ"ו), שהגולד בזמן ששולט מזל מאדים בעולם יהיה רוצח ושופך דמים, ואם רוצה לינצל מזה, יעסוק בעיסוק שמוציא בו דם בדרך היתר, שיעסוק בענייני שחיטה ומילה, ובזה יבטל את מזל מאדים השולט.

ועל פי זה יובן מדוע נתן ה' לישראל באותה שעה לעסוק בשני מצוות הדם בשחיטה ובמילה, כי על ידי העיסוק במצוות האלו גברו על כח מזל מאדים ששלט באותה שעה, ולא היה המשחית יכול לבא אל ביתם, ולכן ניתנו להם המצוות האלו דווקא ולא אחרות לקיים בעודם בגילולי מצרים ועל ידם ניגאלו.

זכו ישראל לשבת הגדול בזכות השבת ששמרו במצרים

בני ישראל עושים שפטים כאלו באלוקיהם, באו המצרים אל בני ישראל ושאלו אותם למה מתעללים הם כך באלוהים שלהם, והשיבו בני ישראל למצרים כי הם קושרים את הכבשים כדי לשחוט אותם לקיום קורבן פסח לאלוקי ישראל, וקינאו המצרים לאלוהיהם ורצו להרוג בבני ישראל על שרוצים הם לזבוח את האלוה שלהם, אולם על אף חרון אפם של המצרים לא היה בהם העוז להריע לבני ישראל, מחמת פחד ה' שהיה עליהם. ולפיכך חייבים אנחנו

עליהם לקשור את הקורבן אל כרעי מיטותיהם למשך ארבע ימים, וביום י"ד ניסן היה עליהם לשחוט את הקורבנות שלקחו, ואת הדם הניתז מהקורבן היה עליהם ליתן על פתחי בתיהם, ואת בשור הקורבן צלו ואכלו לשם קיום מצות קורבן הפסח.

והיה בקיום מצות קורבן הפסח בארץ מצרים נס גדול ביותר, ורווח והצלה ליהודים. כי אלילם של המצרים היה הצאן, ולו היו המצרים עובדים וסוגדים. וכאשר ראו המצרים את

את הטעם לחשיבותה הגדולה של השבת הקודמת לחג הפסח כתב הטור בסימן ת"ל, כי בשנה בה יצאו בני ישראל ממצרים, דיבר ה' אל משה רבינו בראש חודש ניסן ואמר אליו את פרטי מצות קורבן הפסח. ודיני קורבן הפסח שעשו בני ישראל בארץ מצרים נשתנו מהדינים של קורבן הפסח שהיו בני ישראל מקריבים כל זמן שבית המקדש היה קיים, שבפסח מצרים נצטוו ישראל לקחת את כבשי הקורבן כבר ביום העשירי לחודש ניסן, והיה

ליתן הודאה להקב"ה על שעצר את המצרים מלטבוח בבני ישראל באותו יום העשירי לחודש ניסן, ארבע ימים קודם היציאה ממצרים.

ובאותה השנה יום העשירי לחודש ניסן חל בשבת, כי ביום חמישי בשבת יצאו בני ישראל ממצרים כמבואר בגמרא במסכת שבת (דף ט"ז:) "ואם יום י"ד בניסן היה ביום חמישי, הרי שיום עשירי לחודש, בו היה הנס שעשו ישראל שפטים באלוקי מצרים ויצאו ללא פגע, היה ביום שבת". וכתב הטור שלכן השבת הקודמת לחג הפסח נקראת שבת הגדול על שם הנס הזה.

מדוע נקבע יום ההודאה על הנס ביום השבת ולא ביום י' בניסן

והב"ח שם הביא את הקושיא שהקשו רבים מרבתינו, מדוע נבחר יום השבת שקודם הפסח להיות היום הגדול לזכר אותו הנס, הרי יותר היה ראוי לקדש ולייחד את יום י' בניסן בכל שנה, ובו להודות לה' על אותו הנס שאירע לאבותינו. ותירוצים רבים נאמרו בעניין זה, ליישב את תקנת רבתינו שכל דבריהם הם אמת וצדק.

ונראה בס"ד ליתן טעם נוסף מדוע נקבע דווקא יום השבת שקודם חג הפסח, על ידי שנתבונן מה היה המועד המדויק בו הכה ה' את המצרים בארבעת המכות האחרונות, שהם היו אלו שהכריעו את הגורל, ושיברו את קישוי עורפם של המצרים למאן לשלח את עם ה'.

הראשונה מבין ארבעת המכות האחרונות היא מכת ברד. וכתב הרמב"ן בפרשת בא (פרק י' פסוק ד') "שבחודש אדר הלכה הקב"ה את המצרים במכה הזאת, ובתחילת

חודש ניסן כבר הכה ה' את מצרים במכה הבאה, היא מכת ארבה שכיסה הארבה את עין הארץ ואכל את כל תבואת מצרים".

ואם נביא בחשבון באיזה יום בשבוע פסקה מכת ארבה מלהכות במצרים, יצא שביום ו' בניסן פסקה מכת ארבה. והיה יום ו' בניסן באותה השנה בימי השבוע יום שלישי, כי על פי דברי המדרש שמות רבה (ט"ז-ב), שכל מכה היתה מתארכת שבע ימים, ומדברי הרמב"ן למדנו שהחלה המכה בראש חודש ניסן, יצא שהחלה המכה בערב ראש חודש ניסן, ונמשכה שבע ימים עד יום ו' בחודש ניסן. והיה זה ביום שלישי בשבוע, כי אמרו בגמרא (שבת פ"ז) שיום ט"ו לחודש ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים היה ביום חמישי בשבוע, ואם כן גם ראש חודש ניסן באותה השנה היה ביום חמישי בשבוע, ובו החלה מכת ברד ונמשכה שבע ימים עד יום שלישי בשבוע השני לחודש ניסן.

"הכה ה' את המצרים במכת חושך כרי שלא יבחינו בישראל המחפשים את ממונם וקוברים את מתיהם"

ובאותו הערב אחרי שהסתיימה מכת ארבה, הכה ה' את מצרים במכת חושך. שסימה ה' את עיני המצרים והיו מגששים באפילה. והנה כתב רש"י טעם מדוע הכה הקב"ה את המצרים במכת חושך כי לא לייסרם בלבד נתכווין ה', אלא היה לו יתברך בזה גם כוונה להטיב לישראל, כי בימים שהיתה אפילה במקום מגורי המצרים ואור לישראל במושבותיהם, היו בני ישראל מחפשים אחר הכסף והזהב בבתי המצרים מבלי שהמצרים יוכלו

להרגיש בזה, וכן היו בני ישראל קוברים את המתים שנהרגו בישראל קודם יציאת מצרים. וכדי שלא ירגישו המצרים בשני הדברים האלו, הביא ה' על המצרים את החשיכה, ולישראל האיר אורה.

ומצינו דבר שונה במכת חושך שלא מצינו בתשעת המכות האחרות, שנתחלקה מכת חושך לשני חלקים. וזה נלמד ממה שהזכירה התורה בסמיכות שני פעמים את בואה של מכת חושך בפרשת בא בפרק י', שבסופו של פסוק כ"א נאמר: "ויהי חשך על ארץ מצרים וימש חשך", ואחרי כן בפסוק כ"ב שוב פעם נאמר דבר החושך: "ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים". ומהכפילות הזאת למדו רבתינו כי שני מיני חושך היו, שלושה ימים ראשנים היה חושך ממין שרק לא יכלו המצרים לראות דבר, ואילו בשלושת ימי החושך השניים נוספה מכה על המכה וגם לא יכלו המצרים לנוע ולזוז.

ויש לומר מדוע חילק הקב"ה את מכת חושך, כי הנה על פי חשבון הימים שכתבנו, שמכת ברד שקדמה למכת חושך נסתיימה ביום ו' בניסן, שהיה יום שלישי בשבוע, נמצא שהחלה מכת חושך מיד ביום רביעי, והיתה צריכה להיות בימים רביעי, חמישי, שישי, שבת, ראשון, שני. והיתה מכת חושך צריכה להיות גם ביום השבת, אולם נראה שפסח ה' על יום השבת ולא הכה בו את המצרים, ולכן חולקה מכת חושך בתורה, שהיה חושך אצל המצרים בימים רביעי, חמישי, שישי, וביום השבת לא היה חושך כלל למצרים. ואחר יום השבת הוכו המצרים בחושך השני, בימים ראשון, שני, שלישי.

חושך השניה, ויכלו לשאול את בני ישראל למעשיהם.

ועל פי זה יובן מדוע קבעו את יום ההודאה להשי"ת בשבת שקודם חג הפסח, ולא ביום העשירי לחודש. וכן על פי זה יובן מדוע צריכים אנחנו להודות לה' על נס הזה רק יום אחד בלבד, ולא ארבע ימים על ארבע ימים שהיה השה קשור לכרעי מיטות בני ישראל, כי באמת רק יום אחד בלבד היה סכנה לבני ישראל שתפרוץ בהם חמת המצרים, כי מיד אחרי יום השבת לקו המצרים בחלקה השני של מכת חושך ולא יכלו לנוע כלל.

ובאותו היום שאלו המצרים את בני ישראל מדוע הם קושרים את אלוהיהם לרגלי מיטותיהם, והשיבו להם בני ישראל לשם קורבן פסח.

**יכלו המצרים לשאול את ישראל
על קורבן פסח רק מחמת שהיה
אותו היום יום שבת**

ונמצא שאם לא היה חל יום העשירי לחודש ניסן ביום השבת לא היה למצרים את היכולת לשאול את בני ישראל לפשר מעשיהם, כי לא היו יכולים לראות דבר, ורק מחמת שהיה יום השבת ניתן למצרים רווח בין מכת חושך הראשונה, למכת

וזה מכיון ששני הטעמים שכתב רש"י שבסיבתם הכה ה' את המצרים במכת חושך, טעם ראשון שלא ירגישו בישראל המחפשים בבתייהם את אוצרותיהם, וטעם שני שלא יראו המצרים את ישראל קוברים את מתיהם ויאמרו גם הם לוקים כמונו, לא היו נצרכים כלל בשבת. שהרי בשבת לא חיזרו ישראל אחרי הכסף והזהב, מכיון שיש בזה איסור "ממצוא חפצך" וכן לא היה חשש שיראו המצרים את ישראל קוברים את מתיהם, שהרי אסור לקבור בשבת את המתים. ולכן יש לומר שביום השבת שהיה עשירי לחודש ניסן לא היה שורר החושך במצרים,

חוצים את המצה האמצעית כי לפני סיפור יצאת מצרים

איך אנחנו שלמים באמונה בהקב"ה

ארבע מאות שנים ברציפות, וחצה ה' את הגלות ונשתעבדו מאתים ועשר שנים במצרים, ואת השנים הנותרות משלימים ישראל בגלויות הבאות שגלו.

שלושת המצות הם כנגד שלושה אמונות בהקב"ה

ונראה בס"ד להוסיף עוד טעם לחצית המצה האמצעית, כי הנה המצה נקראת בפי רבותינו בזוהר הקדוש (בא קפל): "מיכלא דמהימנותא", כלומר מאכל האמונה, משום שהאמינו אבותינו בהקב"ה ויצאו ממצרים אל דרך ארוכה כאשר הם נושאים עמם כמות

הנותרת. ועל פי הסוד יהיה חלק האפיקומן חצוי בצורת האות ו והחלק המוחזר בצורת האות ד.

וכמה טעמים נאמרו ברבותינו לחציה הזאת, מלבד הטעם העיקרי שצריך לאכול בלילה הזה לחם שיקרא עליו שם עוני, כלחמו של העני שהוא פרוסה. בדעת זקנים לבעלי התוספות (שמות יב, ח) נכתב, שהחציה הזאת היא זכר למה שחצה הקב"ה את ים סוף והעבירנו בתוכו. ורבינו הבן איש חי בפירושו להגדה "אורח חיים", כתב שהוא זכר למה שחצה ה' את שנות הגלות, שהיו ישראל צריכים להשתעבד במצרים

הסימן הרביעי מתוך חמישה עשר סימני הסדר הוא יחץ. ואת המוטל על האדם לעשות בו נתבאר בשולחן ערוך סימן תעג' סעיף ו', שלוקח האדם את המצה האמצעית מבין שלושת המצות הנמצאות לפניו, וחוצה אותה לשני חצים, את החצי האחד מסלק מן שלושת המצות שלפניו ונותנו לאחד מן המסובים, ומצניעים את אותו החלק בתוך מפה, והוא חלק האפיקומן. ואת חציה השני של המצה האמצעית מחזיר לבין שני המצות. וכתבו האחרונים שיחצה את המצה האמצעית באופן שהחלק הגדול יהיה לאפיקומן, והחלק הקטן יוחזר אל שני המצות

עמלק נלחם בעם ישראל שלא יאמינו כי ההווה גם הוא טוב

ובספר ישמח משה בפרשת בשלח כתב לבאר בעניין זה של שלושת האמונות בהש"ת, את דברי המדרש (תנחומא כי תצא), האומר שאין שמו וכסאו של הקב"ה שלם עד שימחה זרעו של עמלק שנאמר (שמות יז, טו): "כִּי-יָד עַל-כַּסֵּי יְהוָה", שנעלם משמו של הקב"ה אותיות ו"ה, ונתרו רק האותיות י"ה. וביאר הישמח משה כי שם הו"ה רומז על ה"ה, הו"ה, יה"ה, כמבואר בשולחן ערוך (אורח סימן ה), ובשלושת הדרכים האלו צריך להאמין בה' על העבר, ההווה, והעתיד, ונכתב שמו של הקב"ה בשלושת המילים האלו. אולם כיון שנחסרו אותיות ו"ה משם ה', הרי שלא ניתן לכתוב באותיות שם ה' את מילת הו"ה, אלא ניתן לכתוב את מילת ה"ה ויה"ה בלבד. וזאת היא מלחמה שנלחם עמלק בישראל בעת גלותו, שיאמינו חלילה שהקב"ה הטיב עמם רק בעבר ויטיב עמם בעתיד, אולם הווה הנראה כרע, רע הוא באמת ואין בו טוב חס וחלילה. ועיקר עבודת האמונה בגלות, היא להאמין אמונה שלימה כי כל מאן דעביד רחמנא כעת לטב עביד, ובזה ימחה עמלק ויושלם שמו וכסאו של הקב"ה.

והנה עיקר הניסיון והתמודדות באמונה הוא האמונה בהקב"ה שהעובר עליו כעת בהווה הוא לטובה. כי צער העבר קרוב הוא לשכחה, וכבר נגלה לאדם שהיה לטוב, וכן האמונה על העתיד, ישראל הם מאמנים בני מאמינים שאחריתם תשגה מאוד, וכן הוא טבעו של האדם לצפות לטוב. אולם בעת שנוכח האדם בעיצומה של הצרה הנרגשת אליו, ועל פי הנראה בעיניו כל המשברים והגלים שבעולם עליו עוברים, קשה לו לאדם להאמין באמונה שלימה שמהצרה הזאת העוברת עליו יושע, ויתגלה לו חסד ה' שהיה בה.

ולכן את המצה שהיא כנגד האמונה על ההווה חוצים, כי אמונה הזאת היא אינה שלימה בליבנו. ומסלקים את חציה הגדול מעל שולחן הסדר, וקוראים את ההגדה ומתבוננים בכל הניסים שעשה ה' עם אבותינו, כיצד כל הקושי והסבל שהיה מנת חלקם בשיעבוד מצרים היה כדי שיצאו ברכוש גדול ובכבוד גדול, ונקרבו לפני ה' סיני, וניתנה להם התורה, וזכו לנחול את ארץ ישראל. ואחרי שמגיע האדם לאמונה שלימה על ידי סיפור יצאת מצרים שגם ההווה טוב, או אז מושלם הוא גם באמונה השניה שכנגדה מכוונת המצה האמצעית, ויכול הוא לאכול את כל אותה המצה.

זעומה של אוכל. וכן כתב האדמו"ר הצמח צדק זיע"א בספרו דרך מצותיך (מצות השבת שאור ואכילת מצה כג), שמה שנצטוו בני ישראל בארץ מצרים לאכול מצה הוא משום שהיו מחוסרי אמונה, ועל ידי אכילת המצה שהוא מאכל האמונה חדרה האמונה בה' לליבותיהם. ופירש בזה את מאמר חז"ל במסכת ברכות (מ): "אין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעם מן הדגן" כי רק אחרי שאכלו בני ישראל מדגן האמונה הוא המצה, היה באפשרותם לקרא לאביהם שבשמים.

והנה האמונה בה' מתחלקת לשלושה חלקים, היה, הווה, ויהיה, שצריך האדם להאמין שכל אשר היה הוא מאת ה', והיה לטובה. וכן צריך האדם להאמין בהווה, שכל העובר אליו מאת ה' הוא, והקל הטוב מטיב עמו. וצריך האדם להאמין על שיהיה, שהוא מאת ה' ותהיה אחריתו אחרית טובה.

ויש לומר ששלושת המצות הם כנגד שלושת האמונות האלו, שהמצה העליונה היא כנגד האמונה בעבר שהיא היה לטובה. והמצה האמצעית היא כנגד ההווה, שעל האדם להאמין שגם זו לטובה. והמצה התחתונה היא כנגד האמונה על העתיד, שיאמין האדם שיטיב ה' עמו.

על ידי שמספרים ביצאת מצרים זוכים לעשות תשובה מאהבה

וכל העבירות נהפכות לזכויות

ובמופתים וביד חזקה. ומה שמספרים בגבורת ה' בלילה הקדוש הזה בדרך פשוטה של סיפור דברים, ולא בדרך של פלפול וחיזוד הדברים כראוי לכאורה לעשות

עלינו תורתנו הקדושה: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא" (שמות יג, ה), שביום הזה מצוה על כל אב לספר לבניו על רחמיו הגדולים של הקב"ה, שהוציא את אבותינו ממצרים באותות

כתב הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ז ה"א) כי מצות עשה מן התורה לספר בליל חמשה עשר בניסן בניסים ונפלאות שעשה הקב"ה עם אבותינו כשהוציאם ממצרים, כמו שציוותה

בלילה הנשגב הזה, הוא אינו רק בשביל שיובנו הדברים אצל הילדים הרכים בשנים, אלא אף לגדולים ולזקנים שקנו חכמה יש לספר את סיפור יצאת מצרים בדרך זאת. וכן כתב החתם סופר בדרשותיו (דרוש ט' לפסח), כי עניין הפלפול בדברי תורה, הוא כדי לברר הקליפות מהקדושה, וליל פסח הוא ליל שימורים שאין לקליפה שום אחיזה בו, ולכן אין צורך להרבות בדברי פלפול. וכתב עוד רבינו החתם סופר כי זו היא שאלת הבן במה נשתנה: "שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה", כי חמץ הוא גימטריא חל"ק, שצריך לחלוק בדברי תורה כדי לברר הקליפות, ובכל השנה כך יש לספר בנפלאות ה'. אולם בליל הסדר: "הלילה הזה כולו מצה", כי מצה גימטריא קה"ל, שכל הקהל כולם מסכימים לדעה אחת שאין צריכים לברר הקליפות.

הקב"ה מזמן את מלאכי מעלה לראות את ישראל עוסקים בסיפור יצאת מצרים

ועד כמה גדולה היא מעלת הסיפור ביצאת מצרים, יש ללמוד מדברי הזוהר הקדוש (ח"ב מ"ב, כ"ז) הנאמרים ברוב קהילות ישראל קודם תחילת הגדת סיפור יצאת מצרים, שם נאמר שבשעה שמספרים בני ישראל את סיפור יצאת מצרים אוסף הקב"ה את כל המלאכים בני הפמליא שלו, ואומר להם לכו שמעו את ספור שבה שלי שמספרים בני ושמחים הם בגאולתי.

וצריך להבין את הדברים הקדושים האלו שניגלו לנו בזוהר הקדוש, על מעשי קודשא בריך הוא ופמליתו בשעה שאנחנו מספרים ביצאת מצרים. מדוע דווקא באותה השעה

אוסף הקב"ה את כל המלאכים, ומורה להם להביט בבני ישראל מקיימים את המצוה שציוה עליהם לספר בנפלאותיו, ולא מצינו כן בשום מצוה אחרת, שיזמן ה' את מלאכיו לראות בבניו מקיימים את מצותיו.

ונראה בס"ד לבאר עניין זה על ידי העמקה במחלוקת בית שמאי ובית הלל שהובאה במסכת עירובין (י"ג), שנחלקו בית שמאי ובית הלל האם טוב הוא לו לאדם שנברא, או מוטב יותר היה לו שלא היה נברא. ואומרת הגמרא שנחלקו במחלוקת הזאת שני שנים ומחצה, ולבסוף נמנו וגמרו: "נוח לו שלא נברא משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי ליה ימשמש במעשיו".

והמרש"א (מכות כ"ג) כתב לבאר את עומקה של המחלוקת הזאת, כי נחלקו האם קרוב האדם להיות צדיק ולעשות הישר בעיני בוראו, או שבנקל יותר יכול האדם להרשיע ולהפר את רצון קונו. ומנו את כל מצוות התורה וראו כי יש שלוש מאות שישים וחמשה עבירות, שאם יעשה אותם האדם הרי עדיף יותר היה שלא היה נברא, וישנם רק מאתיים ארבעים ושימונה מצוות שאם יעשה אותם האדם יקיים את רצון הקב"ה, שלשם קיומם בראו. ולכן מדובים הם הסיכויים שיחטא האדם בעבירות מאשר שיקיים מצות, ונוח לו שלא נברא.

השב בתשובה מאהבה נוח לו שנברא

ועט"ר כ"ק האדמו"ר שליט"א אמר בזה, כי באמת על ידי מצות התשובה יכול האדם להיות בגדר נוח לו שנברא, שאם יעשה האדם תשובה על העבירות שעשה, הרי

כולם נמחים ונותר רק עם מצותיו, ואז קרוב הוא לשכר ורחוק מהפסד, ובוודאי אם יעשה האדם תשובה מאהבה שאז לו זו בלבד שמעביר ה' פשעיו ואשמותיו, אלא שמהפך ה' את עבירותיו של האדם שיהיו חשובים לו כזכויות, אז בוודאי שקרוב הוא לשכר ורחוק מן הפסד.

ויש להוסיף ולומר בזה עוד, כי זאת היא כוונת סיכום דבריהם של בתי שמאי ובית הלל: "ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי ליה ימשמש במעשיו", כי הן אמת שהעושה תשובה יכול לפשפש במעשיו ולשוב בתשובה עליהם וימחלו לו. אולם יכול הוא גם ליתן בהם ממשות, שיהיו נחשבים כדבר מצוה, על ידי שישוב בתשובה מאהבה, וזה הוא פירוש דבריהם "ימשמש במעשיו".

והנה ידוע שהזמן בו משפיע הקב"ה את אהבתו בליבותיהם של בני ישראל הוא בימי חודש ניסן. והאריך בעניין זה הרה"ק רבינו צדוק הכהן מלובלין זיע"א, בספרו ליקוטי מאמרים. וכן כתב בקדושת הלוי (דרושים לפסח): "ובפסח הבחינה מאהבת הבורא שהברואים יש להם אהבת הבורא ברוך הוא".

ואם כן נוח לו לאדם שנברא וקרוב הוא לשכר בפרט בימי חודש ניסן, כי אז נותן ה' בליבו את אהבתו, ומאהבה הזאת חוזר בתשובה על עבירות שעשה במשך כל השנה, ומי יוכל לעמוד על רוב זכויותיו, ונוח לו שנברא.

בליל הסדר מוכיח הקב"ה למלאכים כי צדקה מחשבתו לברוא את האדם

ועל פי זה יובן מדוע מקבץ ה' את כל מלאכי מעלה לראות את בני ישראל

עוסקים במצות סיפור יצאת מצרים, כי מצינו במדרש (בראשית רבה ה-א) שהמלאכים התנגדו לבריאת האדם, וטענו לבורא עולמים שאם יבא אדם יעבור הוא על כל מה שיעווה עליו, ולא יהיה להקב"ה כל נחת רוח ממנו, ולא שמע ה' לדבריהם, אלא ברא אדם. ויש לשאול אם באמת קרוב האדם להרשיע מדוע באמת

בראו ה', אלא יש לומר שברא ה' את האדם כי אפילו אם יחטא ישוב בתשובה מאהבה, ואז יהפכו חטאיו לזכויות וישמח בו יוצרו.

ומחשבת ה' הזאת מתקיימת ביחוד בליל הסדר, כי בו כל ישראל שבים בתשובה מאהבה, ומספרים ביציאת מצרים, בחסדי ה' אשר הוא העוזר

לאבותיהם מעולם, ומגן ומושיע להם בכל דור ודור. ובשעה זאת שכל עבירות בני ישראל נהפכות לזכויות, קורא ה' למלאכי מעלה שהתנגדו לבריאת האדם, ומראה להם כיצד צדקה מחשבתו שאפילו שחטא האדם בתשובה שעשה מאהבה תיקן הכל ונוח לו שנברא.

הקב"ה משפיע קדושה על כל אחד מישראל בליל הסדר כאותה הקדושה שהשפיע ביציאת מצרים

במשנה במסכת פסחים (קטז) נאמר שעל האדם לפתוח את סיפור גאולת אבותינו מארץ מצרים בגנותם של אבותינו הראשנים, ורק אחרי שיאמר האדם את כל דברי קורות בני ישראל בשעבוד מצרים יאמר את שבחם. ולכן התחיל בעל ההגדה את סיפור שעבוד מצרים בבושתם של בני ישראל: "מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו". וכתב הריטב"א שצריך להתחיל בזה כי בגנות זאת נותנים שבח להקב"ה, שמאשפות הרים את אבותינו שהיו אביונים בזכויות. וכמה פירושים נאמרו בדברי רבותינו הראשנים מי הם אותם האבות שהיו עובדי עבודה זרה.

וצריך לשאול על זה, כאשר כל בני ישראל מסובים בקדושה ובטהרה ומקיימים את מצות הלילה הקדוש הזה, מה התועלת בהזכרת עוונם של אבותינו, הרי אין הקב"ה זוכר לאדם עונות ראשונים שעשה עליהם תשובה.

ונראה לבאר זה על פי דברי רבותינו, שאמרו כי שני גאולות גאל ה' את בני ישראל מארץ מצרים, האחת היא גאולת הגוף, שגאל הקב"ה את גופי אבותינו מלהיות עבדים למצרים,

והגאולה השניה היא גאולת הנפש, שגאל הקב"ה את נפשות אבותינו מתוך טומאות מצרים. שבני ישראל בהיותם בשעבוד מצרים למדו ממעשי הגוים, ודבקו באורחותיהם השנואים לפני ה', וכמעט ונכנסו בשער הנוץ של הטומאה, אולם חס ה' על בניו והוציאם מטומאת מצרים רגע לפני שירדו אל שאול תחתיות, ואם היו ישראל נכנסים בשער הנוץ אז לא היו יכולים עוד להיגאל לעולם.

ההודאה על גאולת אבותינו היא על גאולת הנפש

ועל הגאולה הזאת שגאל הקב"ה את נפשות אבותינו מלהיטמא בטומאת מצרים, עיקר ההודאה והלל שאנו אומרים בימי הפסח. ובזה יש לפרש את מה שאומרים בהגדה: "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו, משועבדים היינו לפרעה במצרים", וזה אינו מובן, מדוע אם לא היה ה' מוציא את אבותינו ממצרים באותו הזמן לא היו זוכים להיגאל לעולם, הרי גזרת שעבוד מצרים היתה לארבע מאות שנים בלבד, ואחריהם היו נגאלים, כמו שאמר הקב"ה לאברהם כשבישר לו על גלות בניו: "דע תדע

כי-גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה." (בראשית טו, יג). אלא יש לבאר את דברי ההגדה, כי אם לא היה ה' גואל את ישראל באותו הזמן, בשנה המאתיים ועשר לשיבתם במצרים, היו שוקעים בטומאת מצרים ולא היה יכול הקב"ה לגאול את נפשותיהם, אלא היה גואל רק את גופם, והיו ח"ו ככל העמים אשר על פני האדמה.

והרה"ק רבי יואל מסאטמר זיע"א כתב לבאר על פי העניין הזה את מה שנקראת גאולת אבותינו "יצאת מצרים", כי לכאורה היתה צריכה להיקרא "יצאה ממצרים", שהרי אנחנו יצאנו ממצרים, ולא מצרים יצאה מאיתנו. וביאר שכיון שעיקר הגאולה היא על פדות נפשינו-על הגאולה הרוחנית הרי כל הגאולה נקראת על שם זה שהוציא הקב"ה את מצרים מתוך מידותינו וטבעינו, ולכן נקראת הגאולה "י מצרים", על שם יציאת טומאת מצרים מקרבנו.

**בכל שנה נואל הקב"ה את
נשמות ישראל כשם שעשה
בגאולת מצרים**

ולא זו בלבד שהוציא ה' את טומאת

הזאת היא בחג הפסח בלבד ואחריו תחלוף מאיתך, ותחזור אתה אל עסקי החולין שלך, ולא תהיה בך עוד מקדושת החג.

ולכן תיקנו חכמים לומר בתחילת הסדר את התשובה לעצת היצר הזאת: "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו", שאותם האבות שבזכותם אנו חיים וקיימים, ובהם בחר ה' להיות מקבלי התורה, עובדי עבודה זרה היו. בזכות אותה השפעת הקדושה המושפעת בליל הסדר על כל אחד ואחד מישראל בכל דור ודור זכו להוציא את מצרים מתוכם, ולהיות דבקים בה' אלוקיהם.

ומשקיעתו בגשמיות, ומקדש אותו ה' בקדושתו, וזוכה מעתה ואילך לילך בדרכים הישורות לפני ה'.

ועל ידי הדברים האלו שנתנו על לבבנו נוכל להבין ולהשכיל מדוע תיקנו חכמים לפתוח את סיפור יצאת מצרים בגנותם של אבותינו שהיו עובדי עבודה זרה, כי כאשר יתעטף האדם ברוח הקדושה המושפעת ממרום בליל הסדר, ודאי שמיד יקונן היצר הרע בליבו ויאמר לו, אפילו אם ברגע זה אתה מרגיש ברוח טהרה וקדושה, הרי עד לפני שעה קלה לא היתה בך כל קדושה מהקדושה הזאת, ובוודאי שהרגשה

מצרים מקרב אבותינו, אלא גם פתח בטובו את אוצרות שמים והשפיע עליהם קדושה והארה רוחנית שלא הושפעה מעולם על שום נברא. ובני ישראל שעד עתה היו נקראים עובדי עבודה זרה, זכו ונגלו לעיניהם מראות אלוקים, וכל אחד היה מראה באצבעו ואומר, הנה אלוקינו זה אשר קווינו לו והושיענו.

ונכתב בשער הכוונות (פסח דרוש ג), שאותו הגילוי שנגלה ביום צאת ישראל ממצרים מתגלה בכל שנה ביום הזה, וכשם שבני ישראל עלו משפלות שהיו בה אל רום המעלה, כך יכול כל יהודי לעלות מעוונותיו

שלמה המלך אמר את שיר השירים לתקן חטאו

על פי דרך הנהגת ה' שנגלתה בפסח

ק"ז פסוקים בשיר השירים כמניין שנות שעיבוד מצרים

וראוי להתבונן, מה ראו רבותינו הקדושים להורות לקרוא דווקא את ספר שיר השירים בליל הסדר, ולא כתב אחר מכתבי הקודש, ומצינו למרן החיד"א בהגדתו "שפה אחת", שכתב כי יש בשיר השירים ק"ז פסוקים, וכמספר הזה היו שנות שעיבוד אבותינו במצרים, שתחילת השעיבוד בפועל, היה משמת לוי בן יעקב, וממות לוי עד צאת ישראל ממצרים היו ק"ז שנים.

ונראה להרחיב עוד בעניין זה, שבשיר השירים כתב המלך שלמה ברוח

ורבי ישראל איסר מפוניבז' תלמידו של רבי חיים מוולז'ין בספרו מנוחה וקדושה (שער התורה חב' טו), כתב על הגאון מוילנה שהיה מוציא כל איש מעליו אחרי עריכת הסדר, והיה מסתגר לבדו שעה ארוכה, ואיש לא היה יודע מה הם מעשיו באותה השעה. ופעם אחת אחד מתלמידיו של הגאון מוילנה התחבא בתוך החדר באותה השעה, וראה את הגאון קורא את שיר השירים בדביקות עצומה, עד שנפרדה נשמתו מגופו והיה נראה כמת, ואותו התלמיד חשב כי הגאון נפטר מדוב דבקוהו בהשי"ת בקריאת שיר השירים אחר הסדר.

כתב רבינו דוד אבודרהם שנהגו לקרות את שירותיו של שלמה המלך שנסדרו בשיר השירים בימי חג הפסח, וזה מכיון שנזכר בהם גאולת מצרים. והרמ"א בסימן תצ' סעיף ט' הביא את דבר המנהג הזה: "ונוהגין לומר שיר השירים בשבת של חול המועד".

ועוד נהגו ישראל לקרוא את שיר השירים שהוא קודש קודשים אחרי סיום עריכת הסדר, והמנהג הזה נזכר בשל"ה הקדוש, ובמורה לאצבע (סימן ז' אות ר"י) למרן החיד"א, ורבינו חיים פלאגי בספר חיים לראש הזהיר שלא יהיה שום הפסק בין סדר פסח לקריאת שיר השירים.

קודשו קי"ז פסוקים דווקא, וכן על השייכות הקיימת בין שיר השירים לחג הפסח, על פי מה שכתב קדוש ישראל רבי אלעזר מרגליות זיע"א, בספרו מעשה רוקח מדוע כתב שלמה המלך את מספר פסוקים זה דווקא בשיר השירים. ובעל המעשה רוקח הוא שכתב (בפרשת ואתחנן) את היסוד, כי תתקנ"ה פסוקי ספר דברים, פותחים את תתקנ"ה שערי שמים, ועל פי דבריו הקדושים תיקן עט"ר כ"ק האדמו"ר שליט"א את הסגולה הקדושה לקרוא בכל שבת את ספר דברים.

וכתב המעשה רוקח בתחילת פירושו למשניות שבת, כי שלושה לאוין אמרה התורה הקדושה במלך ישראל, ושלושת האיסורים הם (דברים יז, טו, יח): "לא יִרְבֶּה לוֹ סוֹסִים", והטעם מדוע אין מלך ישראל רשאי להרבות סוסים הוא פן כדי להרבות את סוסיו ישיב את בני ישראל אל ארץ מצרים, וציוה ה' שלא ידאו את פניה עוד. הלאו השני הוא: "וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים", שאם ירבה לו נשים הם יטו את לבבו מדרך הישר והרצוי בעיני ה'. הלאו השלישי הוא "וְכִסֶּף וְזָהָב, לֹא יִרְבֶּה-לוֹ מְאֹד".

ואם ישמר המלך משלושת הדברים האלו, ילך כל ימיו בדרכי ה', ויאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו. ושלמה המלך בחכמתו הרבה ובצדקתו אמר כי יכול הוא לעמוד בניסיון, לעשות את שלושת הדברים האלו שאסרה התורה ולא להיכשל בדברים שמהחשש לכישלון בהם אסרה אותם התורה, ונכשל שלמה בשלושת הדברים האלו ועבר על שלושה לאוין שאסרה התורה עליו.

קי"ז פסוקים בשיר השירים כנגד

קי"ז מלקות שנתחייב שלמה

והעונש אותו הטילה התורה על העובר על לאו, הוא שילקה מבית דין שלושים ותשע מלקות, וכתב המעשה רוקח שאם נחשב את מספר המכות שהתחייב שלמה המלך על שלושת הלאוין האלו, נראה כי מאה ושבע עשרה מלקות נתחייב, זה כמספר קי"ז פסוקים שכתב בשיר השירים, ולכן תיקן שלמה המלך את שיר השירים כדי לתקן בקי"ז פסוקיו את קי"ז המלקות, שנתחייב על שעבר על שלושת הלאוין.

וכתב עוד המעשה רוקח כי זה הוא פירוש המדרש (שהש"ד א'-י) האומר כי יש בשיר השירים שלושה שירים, "שיר", הוא שיר אחד "השירים", עוד שנים, הרי שלושה שירים, כי בשלושת השירים האלו תיקן שלמה המלך את שלושת הלאוין.

ועוד כתב המעשה רוקח, כי הנה מהתורה החיוב על כל לאו הוא ארבעים מלקות, וחכמים בדעת קודשם עמדו שעל האדם ללקות בשלושים ותשע מלקות ולא בארבעים. ושלמה המלך תיקן את שלושת הלאוין על פי תקנת חכמים ולא על פי חוק התורה, ולכן אמר מיד בתחילת שיר השירים (א,ב): "כִּי-טוֹבִים דְּדִיךְ מִיַּיִן", ובמדרש (שהש"ד) דרשו מזה, שחביבין דברי סופרים יותר מדברי תורה.

הנשמה האלוקית שכאדם אינה משתתפת בחטא ולכן אינה נענשת

ואחר דבריו הקדושים של המעשה רוקח, ראוי להתבונן מדוע באמת לא כתב שלמה המלך שלושה פסוקים נוספים בשיר השירים, ועל ידי זה היה מנוקה משלושת הלאוין

גם מדין תורה. ונראה לבאר כי הנה הרמב"ן כתב (דברים כה,ב), שמה שמדין התורה העובר על לאו לוקה ארבעים, הוא כנגד ארבעים יום שבהם נוצר האדם, שעל כל יום מימי יצירתו נענש. והמהר"ל מפראג (שעל פי המסורת נולד ביום פסח) כתב בספרו באר הגולה (באר א'), כי מה שמיעטו חכמים מכה אחת, ותיקנו שהעובר על לאו ילקה שלושים ותשע מלקות, הוא כי חלק החומר הגשמי שבאדם נוצר בשלושים ותשעה ימים, ויום הארבעים הוא ליצירת חלק הצורה, שהוא החלק הרוחני שבאדם, וכתב המהר"ל שלכן לוקה שלושים ותשע מלקות בלבד, כי החלק הרוחני אינו משתתף בחטא, שהרי הוא חלק אלוקי והוא קודש קודשים, ואפילו אם האדם הרשיע הרבה, אותו החלק אינו נפגם, וכנגדו אינו צריך ללקות.

ויש לומר שלכן סידר שלמה המלך קי"ז פסוקים בשיר השירים, ולא הוסיף שלושה פסוקים שיהיו ארבעים פסוקים כנגד כל אחד מהלאוין, כי בוודאי ששלמה מלך ישראל שהיה קודש קודשים לא התכוון בפנימיותו לעבור על דברי התורה, ולכן נקודתו הפנימית לא היתה צריכה כפרה.

כיציאת מצרים הקב"ה פסח על הלכה החיצוני של נשמת בני ישראל

ועל פי הדברים הללו נשכיל להבין מדוע קוראים את שיר השירים בליל ט"ו בניסן. כי הנה אמרנו לבאר בדרשה בפרשת בא את אשר מספרת התורה שעשה הקב"ה בליל ט"ו בניסן, קודם שהוציא את ישראל ממצרים: "זָבַח פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות יב, כז), וכתב רש"י (שם פסוק יא) שהפסח

הוא כנגד אברהם אבינו, כמו שכתב הטור בסימן תיז' בשם אהיו. וכן כתב המעשה רוקח בפירושו למסכת פסחים, כי מעת זמן חיוב ביעור החמץ עד צאת שבעת ימי חג הפסח ישנם מאה שבעים וחמש שעות, וזה כמניין שנותיו של אברהם אבינו.

ומצינו לחידושי הר"ם זיע"א בספר הזכות (פרשת תזריע), שכתב שהחלק האלוקי הנמצא בכל אחד מישראל, ועל ידי הידבקות בו יכול לעלות משאול תחתיות, אותו חלק קדוש ניתן לכל אחד מישראל בזכותו של אברהם אבינו. וכתב עוד כי כנגד החלק הזה ניתקנה הברכה הראשונה בתפילת שמונה עשרה "מגן אברהם", כי בזכותו של אברהם אבינו מגן הקב"ה על חלקו הנמצא בכל יהודי שלא יהיה בו חטא, ועל ידו יכולים ישראל לשוב אל ה' אלוקיהם אפילו נתרחקו הרבה.

ישראל, כלומר שדילג הקב"ה על הבית החיצוני של הנשמה, וניצלה הנשמה הפנימית.

וכיון שדבר זה ניגלה בליל ט"ו בניסן ראוי לקרות את שיר השירים דווקא בלילה הזה, כי שלמה המלך תיקן את שלושת הלאוין שעבר עליהם בזכות זה שבפנימיותו, בנשמה האלוקית שבקרבו, לא היה כל חטא אלא היא היתה נשמה גבוה ביותר. וגם לכן תיקן קי"ז פסוקים בשיר השירים, כנגד שלושה פעמים, שלושים ותשע מלקות שנתחייב על שלושת הלאוין שעבר, ולא הוסיף שלושה פסוקים נוספים כנגד המכה הארבעים האמורה בתורה, כי הם כנגד הנשמה האלוקית שלא משתתפת בחטא.

הנשמה האלוקית נשמרת בזכות אברהם אבינו

ועוד יש להוסיף בזה כי הנה חג הפסח

נקרא על שם שדילג הקב"ה על בתי ישראל באותו הלילה, ובזה ניצלו היושבים בתוך הבתים. ואמרנו לבאר כי הנה החלק הרוחני שבאדם מורכב משני חלקים, זה לפנים מזה, שהחלק הפנימי ביותר הוא הנשמה האלוקית, חלק אלוקה ממעל שנתן ה' בכל יהודי, ובה לא יכול החטא להכתיים כלל. והמעטפת לחלק הפנימי היא הנפש הבהמית, שאף היא מקורה ממקום קדוש, אולם החוטא משפיע עליה ומכחישה וגרועה מכוחה בחטא.

ובני ישראל בהיותם עבדים בארץ מצרים שקעו בתוך גילולי מצרים, ונהגו במנהגי המצרים, וחלקם הפנימי נפגם, ועשה ה' עמם חסד ודילג על החלק החיצוני של החלק הרוחני שבהם, ודן אותם רק על פי הנפש האלוקית שבהם, ובה לא היה כל חטא. וזה הוא פירוש דברי התורה שהקב"ה דילג על בתי בני

"זכרו תורת משה עבדי"

הספר השני בסדרת

ויזאל משה

פירושים ומאמרי מוסר על דברי איש האלוקים

משה רבינו בספר דברים - משנה תורה

על הפרשיות

ואתחנן - עקב

ממעיינו הנובע של

רבי יואל משה רפאל פינטו שליט"א

בן לאדמו"ר הרי"ף

רבינו יאשיהו יוסף פינטו שליט"א

יוצא לאור ע"י מכון תורת יאשיהו
03-792-2548

